

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

THE ROLE OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE IN ENSURING NATIONAL SECURITY

Каліман М.Р., викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

На підставі аналізу системи нормативно-правових актів та результатів діяльності Національної поліції у статті розглядаються окремі аспекти проблем визначення місця та ролі органів та підрозділів Національної поліції у забезпеченні національної безпеки України.

У статті запропоновано декілька доповнень до чинного законодавства, які стосуються саме діяльності Національної поліції у сфері забезпечення національної безпеки. А саме:

- доповнити Закон України «Про національну безпеку» окремою статтею «Види національної безпеки» такого змісту: «Видами національної безпеки є: державна; громадська; воєнна; інформаційна; екологічна; економічна; транспортна; енергетична; безпека особистості»;
- узгодити норми Закону України «Про Національну поліцію» та Закону України «Про національну безпеку» в частині застосування понять «громадська безпека» та «публічна безпека» під час визначення змісту терміна «Національна поліція». Зважаючи на повсякчасне використання в законодавстві та практичній діяльності поліції останнього терміна, автор вважає більш доцільним запровадження саме його, або можна вибрати шлях їх нормативного тлумачення та відмежування;
- прийняти Закон України «Про Міністерство внутрішніх справ України», в контексті якого, зокрема, і визначити місце і роль Національної поліції в цій системі;
- доповнити Закон України «Про Національну поліцію» таким повноваженням, як «забезпечення національної безпеки у межах своєї компетенції».

Запропоновано визначення забезпечення національної безпеки України як цілеспрямованої діяльності державних та недержавних органів, підприємств, установ, організацій, окремих громадян щодо виявлення та попередження загроз безпеці людини та громадянина, суспільства та держави, а також захист території та навколишнього природного середовища.

Система національної безпеки є багаторівневою та складається з таких елементів, як: національні інтереси, загрози національній безпеці, система забезпечення національної безпеки.

Автор наголошує, що функції Національної поліції щодо забезпечення національної безпеки здійснюються в межах адміністративної, оперативно-розшукової, кримінально-процесуальної діяльності.

Зроблено висновок, що Національна поліція здійснює багатофункціональну діяльність, місце та роль якої в механізмі забезпечення національної безпеки визначається в реалізації національних інтересів (забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку) під час протидії загрозам національної безпеки.

Ключові слова: національна безпека, Національна поліція, завдання поліції, національні інтереси, загрози національній безпеці, система забезпечення національної безпеки, адміністративно-правовий статус.

Based on the analysis of the system of normative legal acts and the results of the National Police, the article considers some aspects of the problems of determining the place and role of bodies and units of the National Police in ensuring the national security of Ukraine.

The scientific article proposes several additions to the current legislation, which relate to the activities of the National Police in the field of national security. Namely:

- to supplement the Law of Ukraine "About National Security" with a separate article "Types of national security" of the following content: "Types of national security are: state; public; military; informational; ecological; economic; transport; energy; personal security";
- to harmonize the norms of the Law of Ukraine "About the National Police" and the Law of Ukraine "About National Security" regarding the application of the terms "public security" and "public security" when defining the meaning of the term "National Police". Given the constant use of the latter in the legislation and practice of the police, the author considers it more appropriate to introduce it or you can choose the path of their normative interpretation and delimitation;
- to adopt the Law of Ukraine "About the Ministry of Internal Affairs of Ukraine", in the context of which, in particular, to determine the place and role of the National Police in this system;
- to supplement the Law of Ukraine "About the National Police" with such powers as "ensuring national security within its competence".

It is proposed to define the provision of national security of Ukraine as a purposeful activity of state and non-state bodies, enterprises, institutions, organizations, individual citizens to identify and prevent threats to human and civil security, society and the state, as well as protection of territory and environment.

The national security system is multilevel and consists of the following elements: national interests, threats to national security, the system of national security.

The author emphasizes that the functions of the National Police to ensure national security are carried out within the framework of administrative, operational and investigative, criminal procedure activities.

It is concluded that the National Police carries out multifunctional activities, the place and role of which in the mechanism of national security is determined in the realization of national interests (protection of human rights and freedoms, crime prevention, public safety and order) while countering national security threats.

Key words: national security, national police, police tasks, national interests, threats to national security, national security system, administrative and legal status.

Актуальність теми. Одним із пріоритетних напрямів діяльності будь-якої держави є забезпечення її національної безпеки, від рівня захищеності якої залежать всі інші конституційно гарантовані права та свободи громадян, а також сам факт існування держави. Зважаючи на стрімкий суспільний розвиток, система національної безпеки також постійно перебуває на стадії своєї трансформації, що породжує процес удосконалення діяльності державних органів, які її забезпечують.

Постановка проблеми. Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліція України є основними нормативно визначеними суб'єктами, які забезпечують національну безпеку держави. Проте чіткого визначення місця та ролі Національної поліції України у системі забезпечення національної безпеки на законодавчому рівні немає, а окремі аспекти проблем діяльності поліції щодо забезпечення національної безпеки

потребують додаткового наукового вивчення та обґрунтування, а також нормативного закріплення.

Стан дослідження проблеми. Питання забезпечення національної безпеки України були предметом досліджень різних галузей права. Зокрема, окремі аспекти забезпечення національної безпеки досліджували такі вчені-адміністративісти, як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.А. Баранов, Л.Р. Біла, Ю.П. Битяк, Н.П. Бортник, К.В. Бондаренко, В.М. Брижко, В.М. Гаращук, Т.О. Гаврилюк, І.С. Грищенко, Є.В. Додін, В.В. Зуй, Ю.М. Дмитренко, О.М. Музичук, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, О.В. Кузьменко, В.К. Колпаков, Р.А. Калюжний, М.В. Ковалів, С.В. Ківалов, Д.М. Лук'янець, В.Л. Ортинський, О.І. Остапенко, І.Д. Пастух, С.В. Петков, А.І. Собакарь, Ю.С. Шемшученко, В.О. Шамрай та інші.

Метою написання наукової статті є визначення ролі Національної поліції України у забезпеченні національної безпеки на підставі аналізу чинного законодавства та практики його застосування.

Виклад основного матеріалу. Після реформи 2014 року Міністерство внутрішніх справ України та Національна поліція України дотепер перебувають на стадії реформування, проте основні засади діяльності поліції (завдання, повноваження, тощо) визначені в Законі України «Про Національну поліцію» [1], а також у Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28.10.2015 № 877 [2].

Система національної безпеки також перебуває на стадії свого становлення. Так, у 2018 році прийнято Закон України «Про національну безпеку» [3], а у 2020 році Президент України підписав Указ, яким затвердив Стратегію національної безпеки України [4]. Відповідно на законодавчому рівні встановлений зміст таких понять, як національна безпека України, національні інтереси, загрози національній безпеці України та інші поняття, а також визначена компетенція державних органів у сфері забезпечення національної безпеки, у тому числі Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції.

Національна безпека є частиною загального явища безпеки. Закон України «Про національну безпеку» встановлює, що національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [3].

Національна безпека є родовим поняттям щодо видів національної безпеки, які варто чітко визначити на законодавчому рівні, адже Закон лише опосередковано їх виділяє. З огляду на сказане, з урахуванням доробок вітчизняних учених пропонуємо доповнити Закон України «Про національну безпеку» окремою статтею «Види національної безпеки» такого змісту: «Видами національної безпеки є: державна; громадська; воєнна; інформаційна; екологічна; економічна; транспортна; енергетична; безпека особистості».

Сучасний погляд на забезпечення національної безпеки потребує пошуку новітніх підходів до розуміння поняття громадської безпеки як виду національної безпеки, що пов'язаний не тільки з діяльністю Національної поліції. Зміст громадської безпеки як виду національної безпеки визначений в Законі [3], проте її розуміння в контексті діяльності Національної поліції викликає багато запитань. Такі питання виникають здебільшого через законодавчу колізію двох нормативно-правових актів: Закону України «Про Національну поліцію» та Закону України «Про національну безпеку». Обидва Закони дають визначення поняття «Національна поліція», використовуючи різні види національної безпеки.

У статті 18 Закону України «Про національну безпеку» визначено, що Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів

суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [3].

Стаття 1 Закону України «Про Національну поліцію» констатує, що Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Така, на перший погляд, незначна відмінність може мати значні наслідки, якщо прискіпливо застосовувати істинне теоретичне тлумачення змісту кожного з понять: «громадська безпека» та «публічна безпека». Не заглиблюючись у наукову дискусію з приводу відмінності і тотожності цих понять у межах цього дослідження, вважаємо за доцільне узгодити норми законодавства між собою. Зважаючи на повсякчасне використання в законодавстві та практичній діяльності поліції останнього терміна, більш доцільним вважаємо запровадження саме його, або можна обрати шлях їх нормативного тлумачення та відмежування.

Зауважимо, що основними завданнями удосконалення правового регулювання діяльності Національної поліції на сучасному етапі розвитку держави є:

- створення правової основи для ефективного та оперативного вирішення поліцією завдань щодо забезпечення національної безпеки, для чого окремо варто визначити в Законі України «Про Національну поліцію», що Національна поліція забезпечує не тільки публічну безпеку, але і національну;

- вироблення доктрини публічної безпеки України, яка б визначила місце публічної безпеки в системі національної безпеки, повноваження Національної поліції у забезпеченні публічної безпеки, основні напрями діяльності Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки.

На підставі аналізу норм Закону можна зробити висновок про те, що забезпечення національної безпеки України – це цілеспрямована діяльність державних та недержавних органів, підприємств, установ, організацій, окремих громадян щодо виявлення та попередження загроз безпеці людини та громадянина, суспільства та держави, а також захист території та навколишнього природного середовища.

Система національної безпеки являється багаторівневою та складається з таких елементів, як: національні інтереси, загрози національній безпеці, система забезпечення національної безпеки. Розглянемо кожен елемент більш детально:

- національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [3]. Тобто національні інтереси – це сукупність офіційно визнаних потреб та цінностей України як держави, реалізація та захист яких забезпечує розвиток держави, суспільства та окремих її громадян.

- загрози національній безпеці України – це явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [3]. Тобто загрози національній безпеці – це умови, процеси та фактори, що перешкоджають реалізації національних інтересів та створюють загрозу для об'єктів національної безпеки;

- система забезпечення національної безпеки – це сукупність суб'єктів, сил та засобів національної безпеки, що забезпечують на основі чинного законодавства та в межах єдиної державної політики стійкий розвиток, реалізацію та захист національних інтересів.

Об'єктами національної безпеки виступають права та свободи особи; матеріальні та духовні цінності; конституційний лад; суверенітет, територіальна цілісність держави; навколишнє природне середовище.

Суб'єктом національної безпеки є державні та недержавні органи, підприємства, установи, організації, окремі громадяни, які наділені компетенцією щодо забезпечення національної безпеки держави.

Одразу хотілося б зауважити, що про компетенцію Національної поліції в частині забезпечення національної безпеки йдеться в Законі у межах компетенції Міністерства внутрішніх справ України, адже саме через Міністра внутрішніх справ України Кабінет Міністрів України спрямовує та координує діяльність поліції у разі виникнення загроз національній безпеці [3].

Проте варто наголосити, що відсутній Закон України «Про Міністерство внутрішніх справ України», тому говорити про остаточну правову визначеність адміністративно-правового статусу Міністерства внутрішніх справ України загалом та Національної поліції України зокрема зарано. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 28.10.2015 № 878 [5] не дає конкретного уявлення про структуру Міністерства, принципи та способи управління тощо. Така нормативна невизначеність місця та ролі Національної поліції України в системі Міністерства внутрішніх справ України, що виникає, зумовлює актуальність питання, що розглядається.

Аналіз окремих положень нормативно-правових актів та результатів діяльності Національної поліції дає змогу констатувати її участь у забезпеченні практично усіх видів національної безпеки на таких рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному.

Функції національної поліції щодо забезпечення національної безпеки здійснюються в межах адміністративної, оперативної-розшукової, кримінально-процесуальної діяльності. Офіційно визнано, що організація єдиного безпекового простору, де кожна людина почуватиме себе захищеною, – основна мета Національної поліції [6].

Адміністративна діяльність Національної поліції проявляється найбільш широким колом повноважень. Так, упродовж 2020 року зафіксовано майже 5 мільйонів адміністративних правопорушень. У середньому щохвилини складалося 10 протоколів про адміністративні правопорушення. Найбільше – за порушення безпеки дорожнього руху (по 6 на хвилину). Порушення маскового режиму документували щохвилини. При цьому щогодини поліцейські складали по 1 протоколу за корупційні правопорушення [6].

Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції є не менш важливим напрямом роботи органу щодо

забезпечення національної безпеки та регламентується відповідним законодавчим актом – Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Так, за 2020 рік було зареєстровано понад 335 тисяч кримінальних правопорушень, а розкрито майже 164 тисячі, тобто поліцейські розкрили практично кожен другий зареєстрований злочин [6].

Вдалося збільшити питому вагу розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів, довівши їх до найвищих результатів з початку створення Національної поліції. Так, у 2020 році розкрито: 95% убивств; 97% нанесення тяжких тілесних ушкоджень, зокрема зі смертельними наслідками; майже 98% зґвалтувань [6].

Завдяки змінам в організації оперативної роботи та покращенню якості документування правопорушень вдалося збільшити розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів до 45%. Незважаючи на те, що в певні періоди злочинів цієї категорії реєструвалося менше, відсоток їх розкриття зростає. Поменшала кількість скоєних майнових злочинів. Крадіжок зареєстровано менше на 30%, грабежів – на 33%, розбоїв – на 29% [6].

Кримінально-процесуальна діяльність Національної поліції займає одне з центральних місць у забезпеченні національної безпеки. Так, за результатами розслідувань слідчі поліції направили до суду понад 92 тисячі обвинувальних актів, за якими встановлено 93 тисячі осіб, причетних до скоєння злочинів [6].

Крім того, поліцейські домоглися реального відшкодування завданих злочинцями збитків на суму більш ніж 1 мільярд гривень. Ця сума становить половину від загальних відшкодованих збитків у державі всіма правоохоронними органами. Також майже на 2 мільярди гривень накладено арешт [6].

Висновки. Таким чином, Національна поліція здійснює багатофункціональну діяльність, місце та роль якої в механізмі забезпечення національної безпеки визначається в реалізації національних інтересів (забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку) під час протидії загрозам національної безпеки.

Водночас у чинному законодавстві така роль практично не відображена, що негативно відображається на усвідомленні правового статусу Національної поліції як суб'єкта забезпечення національної безпеки. Завдання фактично існує, а безпосередня вказівка на нього у Законі України «Про Національну поліцію» відсутня.

У зв'язку з цим пропонуємо доповнити Закон України «Про Національну поліцію» таким повноваженням, як «забезпечення національної безпеки у межах своєї компетенції». Ми вбачаємо, що таке доповнення Закону дасть змогу усунути прогалину у регламентації адміністративно-правового статусу Національної поліції України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 25.05.2021)
2. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 25.05.2021)
3. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 25.05.2021)
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення 25.05.2021)
5. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/248608057> (дата звернення 25.05.2021)
6. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2020 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2020/npu-zvit-2020.pdf>.